

կ'արտայայտէր իր վիշտը կառավարական պաշտօնավարութիւն մէջ. «Ամենախիղարս յղացումներն ու արդարագոյն ակնկալութիւնները չեն կրնար մարմին առնելով կենսունակ դառնալ, մինչեւ որ անոնք մանրակրկիտ զննութեանց ու փորձերու չենթարկուին: Տարրալուծարան՝ եւ նորոյթներու գիւտը, անբաժանելի լրացուցիչներ են: Զննեցէք տարրալուծարանները՝ անմիջապէս բնական զիտութիւնները ամլութեան եւ մահուան գիմագիծը կը ստանան: Անոնք պարզապէս ուսուցման յատկացուած տկար գիտելիքներու կը վերածուին, եւ ոչ թէ յառաջգիտութեան եւ գիտական նուաճումներու:

«Վերադարձուցէք տարրալուծարանները՝ անոնց հետ կենաց աւելը հոսիլ պիտի վերսկսի, իր բեղմնաւորիչ ուժովն ու կորովովը ուռնացած: Առանց տարրալուծարանի, բնագէտն ու տարրաբանը պատեւադմի դաշտին վրայ գէնք չունեցող զօրքերու կը նմանին: Վերոյիշեալ բնաբաններէն բանաձեւութիւնը եղբակացութիւնները ակնյայտնի են: Եթէ հիացումով կը համակուի՝ հեռադրի, դաշտադրութեան (anesthésie) եւ ուրիշ դմայելիի գիտերուն պարզեւած դարմանալի արդիւնքներով, եթէ նախանձախնդիր էք ձեր երկրին վերադրութիւնը բաժնին եւ այդ հրաշալիքներուն տարածման եւ դարդացումին, ձենէ կը խնդրեմ, հետաքրքրուեցէք այն սրբավայրերով որոնք տարրալուծարան կը կոչուին: Պահանջեցէք որ անոնք գեղազարդուին ու բազմապատկուին, որովհետեւ ապագայի հաստատութեանց եւ բարօրութեանց տաճարներն են: Հոն է որ մարդը կը մեծնայ, կ'ուժովնայ ու կը բարեկաւորուի: Հոն է որ բնութեան ստեղծագործութիւններուն ընթերցումին կ'ընտելանայ, բնութեան այդ գաղտնիքները՝ տիեզերական ներդաշնակութեան ու յառաջգիտութեան հրաշալիքները կը կադմեն, մինչ-

դեռ մարդկային ստեղծագործութիւնները՝ ընդհանրապէս վայրագութեան, մոլեռանդութեան ու քանդումի գործիքներ են»:

Փաստէօն այս դմայելիի գաղափարները յայտնելէ ետք կը շարունակէր ահագնալը հնչեցնել, յայտարարելով թէ Գերմանիոյ մէջ միլիոններ կը ծախսուին այդ տաճարներուն ի նպաստ, եւ նոյնն էր պարագան Ռուսիոյ, Անգլիոյ, Ամերիկայի, Աւստրիոյ, Պաւարիայի եւ Իտալիոյ մէջ: Այս իրականութեան լոյսին տակ՝ պահ մը կանգ կ'առնէր մեծանուն գիտնականը՝ սրտնեղած եւ ընկճուած, հարցնելու համար.

— Հա՛պա Ֆրանսան ի՞նչ կ'ընէ...

Գլոտ Պենարի պէս հանճար մը, կը յարէր Փաստէօն, իր կեանքը փճացուց շիրիմի եւ մառանի մը նմանող նկուղի մը մէջ, որուն ճակտին՝ ի լրումն հեղնութեանց՝ հայրենիքի անունն էր քանդակուած, եւ Քոլէժ տը Ֆրանս կը կոչուէր: Փաստէօնի սրտէն փրթած այս հառաչները մինչեւ արքունիքը հասան. թաղաւորը ցնցուելով այդ մերկացումներէն՝ շարժմէր մը ետք Փաստէօնը ունկնդրութեան կը հրաւիրէր բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու հետ, ու դրական որոշումներ կը տրուէին մօտակայ ապագային համար: Ժամանակ մը ետքը, կրթական նախարարը՝ 20,000 եւ արքայական տունն ալ 30 հազար Փրանք կը յատկացնէին Փաստէօնի երազած գիտութեան տաճարին կառուցմանը համար: Հազիւ թէ շինութիւնը կը սկսէր, ու պատերը կը սկսէին բարձրանալ, վրայ կը հասնէր Փաստէօնի հիւանդութիւնն ու 1870-ի պատերազմը, որոնց հետեւանքով՝ Փաստէօնի մտադրութիւններն ու իդէերը օդը կը ցնդէին:

Բժշ. Պ. ՄԻՍԱԲԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԳՐԱՖԻՄԷԻ ԳԵՐԵՋՄԱՆՆՈՅԸ

Եթէ երբեք դուք եւս անցնիք կամրջակէն հանդիպակաց, եւ ձեր քայլերն ըղձաք ուղղել մարդագետնէն դէպի բլրակ, Հոն կը գտնէք քարեր անտաշ եւ նոճիներ ուղղահայեաց, Որոնց խոհերն հովերն անվերջ կը փայլայեն երգով մ'յստակ:

Նոճիաճահ խաղաղութիւնն հոն իր տընակն ունի լըռին, Հոն կեանքն երբեք իր քայլերուն չէ թողած հետքն անջնջելի, Ու հոն երբեք չեկան մարդիկ խնդութիւնն երբ խորախճանքին՝ Ունէր ոսկի կայծեր հըրուտ սրտին դարկին մէջ գարունի:

Շիրմաքարերն, ամփոփ եւ լուռ, նըման խոցուած սրտի մը լայն, Իրենց ցաւին մէջ խորամուխ կը մոռնան օրն աստուածալիս, Ո'չինչ կ'ըղձան ծագող ալիքն, բայց կը տենչան որ իրիկուան Շողայ արեւն իրենց անձայն առանձնութեան վրայ խաղաղ:

Ու օրն այսպէս կը մահանայ գիւղին կանաչ թեւերուն տակ, Ինչպէս այտին վըրայ դալուկ արցունքն անբախտ հարազատին. Լըռութեան մէջ անշուշտ նոճին եղերերդէ՝ իր տրամուսակ Ո'ղբն հեղաշունչ, եւ մեռեալներն հըճուին լուսնին տակ թախծաղին:

Անոնք, աւա՛ղ, պիտի չըղձան որ պահն հատնի՝ մեծ գիշերին, Հիւժի խաւարն անդնդախոր եւ ծագի լոյսն օրուան չըքեղ, Զի խաչն հեշտի՛ն է առաւել եւ շիրմաքարն աներկրային, Երբ մենութեան դէմ կը բանայ գիշերն հսկայ թեւերն ահեղ:

Պիտ' չըխօսին անոնք երբեք այցելուի՛ն հետ գիշերուան, Լուկ իրենց մահն իրենց վերեւ ճշմարտութեան խօսքն է անահ, Անոնք գիտեն որ փառք ու սէր կ'անցնին մարդուն կեանքին նըման, Թէ շիրմն է որ լուկ կ'ապրի երկրագունտի ցաւին վըրայ:

Ու միշտ այսպէս պիտի մընայ մեռեալն՝ անխօս իր շիրմին դէջ, Պիտի անցնին կեանք եւ հըճուանք, մինչ մոռացօնքն անծայրածիր՝ Մեծդի թեւերն իր արոյրէ սփռէ անհուն պարապին մէջ, Ուր գեղերին ունայնութեան ողկներու հոյլեր պատիր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ